

ORHUN YAZITLARINDAKİ TOPLUMSAL DEĞERLERİN ÖĞRETMEN ADAYLARI TARAFINDAN ALGILANMA DÜZEYİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

A STUDY ON THE COMPREHENSION LEVEL OF THE CANDIDATE LECTURERS REGARDING THE SOCIAL VALUES ON THE ORKHUN INSCRIPTIONS

Osman MERT**
Semra ALYILMAZ***
Erdal BAY****
Sırrı AKBABA*****

Özet

Türk kültür ve uygarlığı açısından son derece önemli olan Orhun yazıtları, II. Köktürk Kağanlığı döneminde diktirilmiş Köl Tigin, Bilge Kağan ve Bilge Tonyukuk yazıtlarından oluşmaktadır. Türk milletinin askerî ve siyasi tarihi hakkında değerli bilgiler içeren Orhun yazıtları, Türk halkının VIII. yüzyıla kadar geliştirdiği değer sistemi konusunda da günümüze önemli bilgiler taşımaktadır.

"Orhun Yazıtlarındaki Toplumsal Değerlerin Öğretmen Adayları Tarafından Algılanma Düzeyi Üzerine Bir İnceleme" adlı bu çalışmayla, Orhun yazıtlarında yer alan değerlerin öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığı belirlenmek istenmiştir. "Betimsel yöntem" ve "doküman incelemesi yöntemleri"nin kullanıldığı araştırmada, veri toplama aracı olarak da anket formu kullanılmıştır. Anket formunun geliştirilmesi sürecinde Orhun yazıtlarında yer alan değerler listelenmiş ve daha sonra beşli likert tipinde anket formu hazırlanmıştır. Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması yapılan anket formu öğretmen adaylarına uygulanmış ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Verilerin analizi sonucunda cinsiyet ve bölge değişkenlerine göre öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşlerinin çok fazla farklılaşmadığı, *adalet, doğruluk ve vatanperverlik* değerlerinin ise öğretmen adayları tarafından diğer değerlerden daha önemli görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal değerler, Orhun yazıtları, öğretmen adayları

Abstract

The Orkhun Inscriptions, which are extremely important in terms of Turkish culture and civilization, consist of Köl Tigin, Bilge Kagan and Bilge Tonyukuk Inscriptions that were erected during the II Köktürk Kaganate. The Orkhun Inscriptions, which contain valuable information regarding the military and the political history of the Turkish nation, also carries important information to our day regarding the values system that the Turkish people had developed until the 8th century CE.

In this study "A Study on the Comprehension Level of the Candidate Lecturers Regarding the Social Values on the Orkhun Inscriptions", it was aimed to determine how the values set on the Orkhun Inscriptions were conceived by the candidate teachers. In this study, where "Demonstration method" and "document examining methods" were used, poll papers were used as the data collecting media. In the preparation process of the poll papers, the values on the Orkhun Inscriptions were listed, and the five choice type format was set. The polls that conduct the reliability and the validity research were applied on the candidate teachers and the obtained values were evaluated. At the result of the data analysis, it is determined that the opinions of the candidate teachers regarding the values did not differ as per the differences in their gender and region; and the values of *justice, honesty and patriotism* were favoured as much more important.

Key Words: Social values, Orkhun inscriptions, candidate lecturers

Giriş:

Tabiatın bir parçası olan insanı, diğer varlıklardan ayıran en önemli özellikler düşünme kabiliyetine, dile ve bunlarla elde ettiği bilgi birikimine sahip olmasıdır. Diğer varlıklar gibi "bugünde" ve "burada" yaşamakta olan insanı, bugünden ve buradan ayırıp geçmişe, geleceğe veya başka mekânlara götüren en önemli vasıta kuşkusuz dil'dir (bk. Karaağaç 2002: 7).

* Bu yazı, 7. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur. bk. 7. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi "Küreselleşme ve Türk Dünyası" 9-11 Haziran 2009 Celalabat / Kırgızistan, <http://www.tdavkongre.com/?part=haber&gorev=oku&id=5371> (12.06.2009)

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

*** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

**** Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretimi ABD.

***** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Dil, yaşadığı sürece kültürün ulaştığı bütün kavramları kelimelerle bünyesinde toplayarak nesilden nesile aktarır ve eriştiği her neslin hem kimliği hem de hafızası olur. Bireyin yaratma gücünün taşıyıcı ögesi olan dil, bireyi şekillendirir ve onu düzeyine yükselterek kendisine katar. Dilin canlı, ancak değişen taşıyıcıları olan bireyler, yaratıcılıklarıyla kültürü ve dili ileriye götürürler (bk. Gökberk 1997: 72).

Nesiller arasında var olan organik bağ bir milletin devamlılığı için yeterli değildir. Bireyleri birbirine bağlayan kültür, toplumu oluşturan bireyler arasındaki kolektif düşünceyi ve bilinci de oluşturur. Nesiller kendilerini organik olarak kalıtım yoluyla ileriye aktarırken, kültür de oluşumlarını, değerlerini bireylerin birbirlerine aktarmaları ile kuşaktan kuşağa geçer (bk. Gökberk 1997: 72). Böylece insanlar, dillerinde toplumsal değer sistemlerini hazır bulurlar.

Nesillerin organik olarak aynı veya farklı mekânlarda süreklilik arz etmesi, kişilerin tercihi dışında gerçekleşirken, tekrar yoluyla yaşayan kültürü tamamen veya kısmen benimsemek ya da reddetmek nesillerin tercihidir. Zira geçmişte aynı kültür dairesinde yer alan pek çok topluluk, zaman içinde mekâna, tercihe ve kültürel etkileşime bağlı olarak farklılaşmıştır. Ancak bu süreçte en belirleyici faktör daima kültürün taşıyıcısı olan dil olmuştur. Bugün Türk kültür coğrafyasında farklı dinlere, inanç sistemlerine mensup olduğu hâlde dilini koruyabilen Türk grupları kimliklerini de korurken, dilini koruyamayanlar, bu kültür dairesinden çıkmışlardır. Dolayısıyla kültürün yaşayabilmesi için, organik olarak devam eden nesiller arasında kültürel kodları taşıyan kanalları daima açık tutmak ve kültürün tekrarlanabileceği, yaşayabileceği ortamı korumak gerekmektedir.

Dillerde kültüre ve coğrafyaya bağlı olarak bazı kavram ve kavram işaretlerinin sayısı ya da geçiş sıklığı farklılık arz eder. Mesela Eskimolar'ın dilinde karla ilgili yaklaşık 50; "Bolivya ve Peru'da yaşayan Aymara adlı Kızılderili kabilesinin dilinde "patates" ile ilgili 200; Arapça'da deveyle ilgili 5744, kılıçla ilgili 1000, aslanla ilgili 500 ve yılanla ilgili ise 200 kavram işareti bulunmaktadır (Gündüzöz 2005: 215-229). Dillerin söz varlığından, bazı kavramlarla ilgili sözcüklerin fazlalığı, azlığı ya da bulunmamasından; kavramların algılanma biçimlerinden hareketle bir kültürü tasvir etmek mümkündür. Dolayısıyla bir toplumun geliştirdiği değer sistemiyle ilgili kavram işaretlerinden hareketle, o toplumu var eden diğer toplumlardan farklı kılan sosyal değerler de tespit edilebilir.

Söz konusu durum tarihî metinler için de geçerlidir. Çalışmamıza konu olan Orhun yazıtlarının söz varlığı, her ne kadar VIII. yüzyıl Türkçesinin söz varlığının tamamını yansıtmasa da dönemin kültürü ve bazı kavramların algılanma şekilleri konusunda son derece değerli bilgileri günümüze taşır.

Amaç:

Bu çalışmada VIII. yüzyıla kadar Türkler'in oluşturduğu toplumsal değer sisteminin yazıtlara yansıyan yönlerinin cinsiyet, bölge değişkenlerine göre Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adayları tarafından algılanma düzeyleri belirlenmek istenmiş ve bu amaçla aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Değişken ayrımı olmaksızın öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular nedir?
2. Cinsiyet değişkenine göre,
  - a) Kız ve erkek öğretmen adaylarının her bir değere ilişkin görüşleri farklılık göstermekte midir?
  - b) Kız ve erkek öğretmen adaylarının değer sıralamaları arasında korelasyon ilişkisi var mıdır?
3. Öğretmen adaylarının geldikleri bölgelere göre değerlere ilişkin görüşlerinde farklılık var mıdır?

Yöntem:

Bu araştırmada betimsel yöntem ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Betimsel yöntemler mevcut bir durumun ortaya konulması amacıyla yapılan çalışmalar için en uygun yöntemlerden biridir (Kaptan 1995: 59-72). Bu bağlamda hazırlanan anket formu öğretmen adaylarına uygulanarak öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren Örnekleme:

Araştırma evrenini Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adayları, örneklemini ise bu bölümden random yöntemle seçilen 240 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Örnekleme ilişkin veriler şöyledir:

Tablo 1: Örnekleme ilişkin veriler

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kız	92	38,3
	Erkek	148	61,7
	Toplam	240	100
Coğrafi Bölgeler	Marmara	25	10,4
	Ege	31	12,9
	Akdeniz	42	17,5
	Doğu Anadolu	54	22,5
	İç Anadolu	26	10,8
	Karadeniz	34	14,2
	Güneydoğu	28	11,7
	Toplam	240	100,0
Sosyo-ekonomik düzey	Düşük	38	15,8
	Ortanın altı	54	22,5
	Orta	103	42,9
	Ortanın üstü	38	15,8
	Yüksek	7	2,9
	Toplam	240	100,0

Tabloda görüldüğü gibi örnekleme alınan öğretmen adaylarının %38,3'ünü kız öğretmen adayları, %61,7'sini ise erkek öğretmen adayları oluşturmaktadır. Yine örnekleme, (çoğunluk Doğu Anadolu Bölgesi'nden olmak üzere) Türkiye'nin bütün bölgelerinden gelen öğretmen adaylarının sosyo-ekonomik durumlarının da genelde orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı:

Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Anket formu hazırlama sürecinde önce Kök Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarının metni toplumsal değerler açısından incelenmiş; ardından da doküman incelemesi sırasında yazıtlarda geçen ifadelerden hareketle değerler listelenmiştir. Örneğin “Devletsiz kalmış kağansız kalmış halkı, cariye olmuş, kul olmuş halkı Türk örf ve adetlerini bırakmış halkı **atalarımın dedelerimin töresince** (yeniden) yaratmış (ve) eğitmiş.K D 12” ifadesinden “Yasalara uymak, yasalara göre hareket etmek” değerinin olduğu düşünülmüştür. Bu durumla ilgili bir örnek aşağıda görülebilir:

	Değerin yer aldığı cümle	Değer
<p>Y>B>D : İ*H>Y>H : İ*H>Y Y>B>D : İ*H>D>D : İ*H>H>H : H>H>H>H : H>H>H : H>H>H>H : Y>B>D : İ*H>Y>H : : İ*H>D : H>H>H>H : : İ*H>Y>Y>D</p>	<p><i>elsiremiş kağansızramış bodunug küngedmiş kuladmış bodunug türük törüsün içginmiş bodunug eçüm apam törüsünce yaratmış boşgurmış: Devletsiz kalmış kağansız kalmış halkı, cariye olmuş, kul olmuş halkı Türk örf ve adetlerini bırakmış halkı atalarımın dedelerimin töresince (yeniden) yaratmış (ve) eğitmiş.K D 12, 13 B D10, 11(Tekin 1995: 40-42, 64-67)</i></p>	<p>Yasalara uymak, yasalara göre hareket etmek</p>

Yazıtlarda yer alan (*adalet, doğruluk/dürüstlük, vatanperverlik, vatan toprağını kutsal sayma, özgürlük, barış ve uyum içinde bir arada yaşama, birlik-beraberlik, iyilik yapma, sadakat, vefakârlık, ana dili koruma (Türkçe adlar ve unvanlar kullanma vb.), anne uğuru ve bereketi, yoksulları gözetme, devlet, halkın menfaati, alçakgönüllülük, devlet-millet menfaati için çalışma, yöneticilerin uyum ve işbirliği içinde çalışması, bilgelik, çalışkanlık, ileri görüşlülük, yiğitlik, halkın görüşünü dikkate alma, büyüklerin sözlerine itibar etme, kanunlara uyma, organize olma-ekip ruhu, özgecilik-başkalarını daha çok*

düşünme, sanat) değerler listelendikten sonra uzman görüşlerine başvurularak geçerlilik çalışması yapılmış¹ ve ölçme aracının CRONBACH güvenirlik katsayısı 0.85 bulunmuştur.

Anket formu beşli likert tarzında hazırlanmış ve öğretmen adaylarından değer ifadesini okuduktan sonra bu değer için önem derecesini (5 çok önemli→1 hiç önemli değil) belirtmesi istenmiştir.

Hazırlanan anket formu 2008-2009 güz yarıyılında Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Bizzat araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen uygulamalar sırasında açıklayıcı bir sunum yapılmış ve sadece gönüllü olanların uygulamaya katılmaları istenmiştir.

Veri Analiz Teknikleri:

Uygulamalar sonucunda elde edilen veriler SPSS 16.00 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Verilerin girişi sırasında çok fazla boş bırakılan maddelerin olduğu anket formları dikkate alınmamıştır. Birinci alt problemle ilgili verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik olarak ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra değerler ortalama değeri en yüksek olandan en düşük olana doğru sıralanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre görüşler arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar için "t" testi uygulanmıştır. Yine kız ve erkek öğretmen adaylarının her bir değere ilişkin görüşleri de ortalama değeri en yüksek olandan en düşük olana doğru sıralanmıştır. Örneğin kız öğretmen adaylarına göre ortalama değeri en yüksek olan "Vatan toprağını kutsal sayma" birinci sıraya konulmuş ve değer olarak (1) verilmiştir. Aynı işlem erkek öğretmen adayları için de gerçekleştirilmiş ve bu iki dağılım arasında ilişki olup olmadığının belirlenebilmesi için sıra sayı farklar korelasyonu (Sperman) analizi yapılmıştır.

Öğretmen adaylarının geldikleri bölgelere göre değerlere ilişkin görüşlerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (anova), farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için de LSD (Least Significant Difference / En Küçük Ortalama Fark) testi uygulanmıştır.

Verilerin analizinde elde edilen ortalama değerlerin daha iyi yorumlanabilmesi için puan aralıkları belirlenmiştir. Her maddeye verilecek cevap kodları 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Dereceleme maddeleri "(1) hiç önemsemiyorum, (5) çok önemsiyorum" seçeneklerinden oluşmaktadır. Aralıkların eşit olduğu varsayımından hareket edilerek, aritmetik ortalamalar için puan aralığı katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. Puan Aralığı = (En Yüksek Değer-En Düşük Değer) / 5 = 4/5 =0.80. Böylece Tablo 2'de verilen aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı elde edilmiştir.

Tablo 2: Aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı

Puan aralığı	Dereceleme	Yorum
1.00-1.80	Hiç önemli değil	Çok Olumsuz
1.81-2.60	Önemsiz	Olumsuz
2.61-3.40	Orta	Orta
3.41-4.20	Önemli	Olumlu
4.21-5.00	Çok önemli	Çok Olumlu

Bu değerlere göre eğer bir maddenin ortalama değeri 4,21-5.00 arasında ise bu değer öğretmen adayları tarafından çok önemli görüldüğü anlaşılmaktadır.

Bulgular:

Orhun yazıtlarında yer alan değerlerin günümüz öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığını tespit etmeye yönelik yapılan bu çalışmada araştırma soruları bağlamında verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

¹ Geçerlilik çalışması yapılırken Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ ve Prof. Dr. Sırrı AKBABA'nın görüşlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada belirlenen değerler, daha sonra Prof. Dr. Faruk KARACA tarafından yapılan "Türk Değer Ölçeği Geliştirme" çalışmasında da kullanılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlgili Bulgular:

Birinci alt problemde değişken ayrımı olmaksızın öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla her bir maddeye ilişkin ortalama değerleri ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Değişken ayrımı olmaksızın genel olarak değerlere ilişkin görüşlerle ilgili ortalama ve standart sapma değerleri

DEĞERLER	Ortalama	S.sapma
1) Adalet	4,85	,486
2) Doğruluk/dürüstlük	4,84	,435
3) Vatanperverlik	4,83	,481
4) Vatan toprağını kutsal sayma	4,82	,543
5) Özgürlük	4,81	,447
6) Barış ve uyum içinde bir arada yaşama	4,75	,603
7) Birlik-beraberlik	4,75	,589
8) İyilik yapma	4,75	,519
9) Sadakat	4,73	,630
10) Vefakârlık	4,69	,674
11) Ana dili koruma (Türkçe adlar ve unvanlar kullanma vb.)	4,57	,840
12) Anne uğuru ve bereketi	4,57	,825
13) Yoksulları gözetme	4,57	,686
14) Devlet	4,55	,795
15) Halkın menfaati	4,54	,816
16) Alçakgönüllülük	4,52	,817
17) Devlet-millet menfaati için çalışma	4,48	,858
18) Yöneticilerin uyum ve işbirliği içinde çalışması	4,44	,856
19) Bilgelik	4,42	,883
20) Çalışkanlık	4,38	,820
21) İleri görüşlülük	4,38	,835
22) Yiğitlik	4,38	,845
23) Halkın görüşünü dikkate alma	4,33	,895
24) Büyüklerin sözlerine itibar etme	4,31	,781
25) Kanunlara uyma	4,26	,883
26) Organize olma-ekip ruhu	4,26	,855
27) Özgecilik-başkalarını daha çok düşünme	4,02	,993
28) Sanat	3,69	1,069

Bulgulara göre öğretmen adaylarının tablodaki tüm değerlere ilişkin görüşlerinin genelde olumlu olduğu görülmektedir. Tablodaki sıralamada *adalet'in* ($x=4,85$) öğretmen adayları tarafından en önemli görülen değer olduğu; *Doğruluk/dürüstlük* ($4,84$) ; *vatanperverlik* ($4,83$) ; *vatan toprağını kutsal sayma* ($4,82$) ; *özgürlük* ($4,81$) gibi değerlerin de öğretmen adayları tarafından çok önemli değerler olarak algılandığı tespit edilmiştir. Tablodaki bulgularda sanat ($x=3,69$) ; *özgecilik* ($4,02$) ; **Organize olma-ekip ruhu** ($x=4,26$) değerlerinin de diğerlerine göre son sırada yer alan değerler olduğu görülmektedir.

İkinci Alt Probleme İlgili Bulgular:

Bu alt problemde cinsiyet değişkenine göre öğretmen adaylarının her bir değere ilişkin görüşlerinin farklılık gösterip göstermediği ve yine kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin önem sıraları arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla ilgili bulgular aşağıdaki gibidir:

Tablo 4: Kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili ortalama ve standart sapma değerleri

DEĞERLER	Kız n ¹ =92			Erkek n ² =148			p
	x	S.S.	Sıra	Sıra	x	S.S.	
1)Adalet	4,85	,480	4	1	4,84	,490	,828
2)Doğruluk/dürüstlük	4,86	,450	2	2	4,83	,426	,507
3)Vatanperverlik	4,85	,350	5	3	4,81	,547	,521
4)Özgürlük	4,85	,380	6	4	4,79	,484	,253
5)Vatan toprağını kutsal sayma	4,92	,266	1	5	4,76	,653	,026*
6)İyilik yapma	4,79	,524	9	6	4,72	,516	,356
7)Birlik-beraberlik	4,80	,539	8	7	4,71	,617	,261
8)Barış ve uyum içinde bir arada yaşama	4,84	,553	7	8	4,68	,626	,047*
9)Vefakârlık	4,75	,547	10	9	4,66	,742	,328
10)Sadakat	4,86	,473	3	10	4,64	,698	,008*
11)Devlet	4,51	,718	17	11	4,58	,841	,507
12)Halkın menfaati	4,47	,857	19	12	4,58	,790	,313
13)Ana dili koruma (Türkçe adlar ve unvanlar kullanma vb.)	4,60	,769	14	13	4,55	,882	,625
14)Yoksulları gözetme	4,65	,543	12	14	4,53	,759	,194
15)Devlet-millet menfaati için çalışma	4,44	,894	22	15	4,51	,837	,552
16)Anne uğuru ve bereketi	4,69	,658	11	16	4,49	,907	,065
17)Alçakgönüllülük	4,64	,704	13	17	4,44	,875	,072
18)Yöneticilerin uyum ve işbirliği içinde çalışması	4,46	,907	20	18	4,43	,826	,759
19)Yiğitlik	4,33	,868	25	19	4,41	,832	,504
20)Bilgelik	4,57	,714	15	20	4,33	,964	,037*
21)Halkın görüşünü dikkate alma	4,35	,944	23	21	4,32	,866	,773
22)İleri görüşlülük	4,50	,763	18	22	4,31	,873	,100
23)Çalışkanlık	4,56	,651	16	23	4,27	,894	,008*
24)Kanunlara uyma	4,26	,912	26	24	4,26	,867	,982
25)Büyüklerin sözlerine itibar etme	4,45	,701	21	25	4,22	,817	,029*
26)Organize olma-ekip ruhu	4,34	,762	24	26	4,21	,907	,247
27)Özgecilik-başkalarını daha çok düşünme	3,94	1,03	27	27	4,07	,969	,330
28)Sanat	3,83	,974	28	28	3,62	1,12	,199

* p<0,05 anlamlı

Tablodaki bulgulara göre, kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri genellikle benzerlik arz ederken, *vatan toprağını kutsal sayma* ($x=4,92-4,76$) ; *sadakat* ($x=4,86-4,64$); *bilgelik* ($x=4,57-4,33$) ; *çalışkanlık* ($x=4,56-4,27$) ; *büyüklerin sözlerine itibar etme* ($x=4,45-4,22$) gibi değerlerde farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlere kız öğretmen adayları tarafından erkek

öğretmen adaylarına göre daha fazla önem verildiği ve bu farklılaşmanın istatistiksel olarak da ($p<0,05$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tabloda, kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili önem düzeyleri de yer almaktadır. Bu bulgulara göre kız öğretmen adayları için en önemli değer, *vatan toprağını kutsal sayma* iken, erkek öğretmen adaylarına göre ise önem düzeyi açısından birinci sırada yer alan değer *adalet* olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı tabloda *doğruluk/dürüstlük* hem kız hem de erkek öğretmen adayları için aynı sırada (sıra=2) yer almaktadır.

Sanat, özgecilik, organize olma-ekip ruhu, büyüklerin sözlerine itibar etme değerlerinin de hem kız hem de erkek öğretmen adayları tarafından değerlerin önem sırasında son sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin önem sıralamaları arasında korelasyon ilişkisi olup olmadığını belirlemek için Spearman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Spearman's rho katsayısı ($\rho=0,88$ $p<0,01$), kız ve erkek öğretmen adaylarının önem sıralamaları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğunu ve görüşlerinin birbirlerine benzediğini göstermektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlgili Bulgular:

Bu alt problemde öğretmen adaylarının geldikleri bölgelere göre değerlere ilişkin görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmek istenmiştir. Bu problemle ilgili varyans analizi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 5: Bölgelere göre değerlere ilişkin varyans analizi değerleri

DEĞERLER	Marmara Bölgesi 25		Ege Bölgesi 31		Akdeniz Bölgesi 42		Doğu Anadolu Bölgesi 54		İç Anadolu Bölgesi 26		Karadeniz Bölgesi 34		Güneydoğu Anadolu Bölgesi 28		p
	X	s.s.	x	s.s.	x	s.s.	x	s.s.	x	s.s.	x	s.s.	x	s.s.	
1)Adalet	4,80	,645	4,70	,588	4,83	,431	4,81	,616	5,00	,000	4,91	,378	4,92	,262	,330
2)Yoksulları gözetme	4,64	,637	4,64	,660	4,40	,705	4,51	,770	4,50	,707	4,73	,567	4,71	,658	,340
3)Vatanperverlik	4,96	,200	4,93	,249	4,73	,496	4,74	,731	4,92	,271	4,88	,327	4,78	,498	,216
4)Büyüklerin sözlerine itibar etme	4,48	,822	4,19	,833	4,33	,611	4,33	,824	4,26	,874	4,29	,835	4,32	,722	,919
5)Çalışkanlık	4,48	,822	4,54	,675	4,42	,884	4,25	,805	3,80	,938	4,55	,660	4,64	,731	,002*
6)Özgecilik-başkalarını daha çok düşünme	4,36	,952	4,22	1,14	4,04	,961	3,77	1,02	3,92	,796	3,76	,955	4,35	,911	,038*
7)Anne uğuru ve bereketi	4,88	,439	4,58	,672	4,40	1,01	4,55	,861	4,61	,752	4,61	,697	4,46	1,03	,439
8)İleri görüşlülük	4,60	,763	4,38	,843	4,42	,703	4,14	,959	4,42	,856	4,44	,660	4,50	,962	,337
9)Alçakgönüllülük	4,64	,568	4,54	,722	4,57	,830	4,35	,893	4,57	,702	4,70	,462	4,35	1,25	,424
10)Devlet-millet menfaati için çalışma	4,52	,871	4,19	1,01	4,54	,775	4,55	,839	4,38	1,14	4,64	,591	4,46	,792	,450
11)İyilik yapma	4,72	,541	4,77	,497	4,64	,650	4,77	,462	4,69	,549	4,88	,409	4,78	,498	,582
12)Halkın görüşünü dikkate alma	4,12	1,26	4,45	,925	4,45	,705	4,27	,919	4,30	,735	4,32	,944	4,39	,786	,806
13)Doğruluk/dürüstlük	4,80	,577	4,80	,601	4,88	,327	4,83	,423	4,84	,367	4,94	,238	4,78	,498	,811
14)Devlet	4,52	,770	4,54	,623	4,42	1,01	4,57	,791	4,61	,897	4,67	,534	4,53	,838	,913
15)Sanat	3,68	1,21	3,67	1,07	3,57	1,19	3,90	,830	3,42	1,36	3,58	,988	3,85	,931	,501
16)Kanunlara uyma	4,32	1,06	4,35	,836	4,19	,862	4,18	,778	3,88	1,17	4,41	,820	4,53	,637	,144
17)Halkın menfaati	4,64	,810	4,54	,850	4,45	,889	4,44	,904	4,61	,571	4,52	,861	4,75	,645	,726
18)Birlik-beraberlik	4,68	,801	4,67	,652	4,71	,596	4,79	,594	4,76	,429	4,85	,437	4,71	,599	,874
19)Vatan toprağını kutsal sayma	4,96	,200	4,67	,652	4,83	,377	4,87	,436	4,76	,815	4,94	,238	4,67	,863	,233
20)Sadakat	4,76	,723	4,80	,477	4,76	,617	4,68	,722	4,61	,697	4,76	,496	4,75	,645	,933
21)Ana dili koruma (Türkçe adlar ve unvanlar kullanma vb.)	4,76	,522	4,58	,886	4,66	,686	4,33	1,11	4,50	,948	4,76	,496	4,57	,790	,229

22)Organize olma-ekip ruhu	4,08	,953	4,51	,676	4,11	1,04	4,24	,822	4,23	,862	4,23	,698	4,50	,838	,295
23)Özgürlük	4,92	,400	4,83	,373	4,71	,553	4,79	,490	4,73	,452	4,88	,327	4,89	,416	,402
24)Vefakârlık	4,80	,577	4,83	,522	4,69	,680	4,48	,966	4,57	,577	4,76	,496	4,89	,315	,087
25)Yöneticilerin uyum ve işbirliği içinde çalışması	4,72	,678	4,48	,961	4,40	,885	4,59	,659	4,11	,993	4,20	1,00	4,53	,744	,082
26)Yiğitlik	4,68	,627	4,51	,676	4,17	,908	4,44	,964	4,23	,908	4,35	,846	4,35	,731	,253
27)Barış	4,76	,723	4,77	,762	4,77	,606	4,92	,328	4,65	,689	4,82	,458	4,82	,475	,596
28)Bilgelik	4,52	,714	4,45	,925	4,19	,917	4,22	1,05	4,42	,856	4,52	,825	4,32	,904	,535

Öğretmen adaylarının *geldikleri bölgelere göre* değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili tablodaki bulgular incelendiğinde *sadece çalışkanlık ve özgecilik/başkalarını daha çok düşünme* değerlerinde bölgeler arasında farklılaşma olduğu ve bu farklılaşmanın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Farklılaşmaların hangi bölgeler arasında olduğuna ilişkin LSD test sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Bölgeler arası farklılaşmaya ilişkin lsd değerleri

	Bölgeler		Ortalamalar arası fark
Çalışkanlık	Marmara	İç Anadolu	0,672*
	Ege	İç Anadolu	0,740*
	Akdeniz	İç Anadolu	0,620*
	Doğu Anadolu	İç Anadolu	0,451*
	Karadeniz	İç Anadolu	0,751*
	Güneydoğu	Doğu Anadolu	0,383*
	Güneydoğu	İç Anadolu	0,835*
Özgecilik-başkalarını daha çok düşünme	Marmara	Doğu Anadolu	0,582*
	Marmara	Karadeniz	0,595*
	Ege	Doğu Anadolu	0,448*
	Güneydoğu	Doğu Anadolu	0,579*
	Güneydoğu	Karadeniz	0,592*

Tabloda Marmara, Ege, Akdeniz; Doğu Anadolu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgelerinden olan öğretmen adaylarının İç Anadolu Bölgesi'nden olanlara göre *çalışkanlık* değerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Tabloda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden olan öğretmen adaylarının da Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğretmen adaylarına göre çalışkanlığa daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Özgecilik/başkalarını daha fazla düşünme değerine ilişkin bulgular incelendiğinde ise Marmara Bölgesi'nden olanların Doğu Anadolu ve Karadeniz; Ege Bölgesi'nden olanların Doğu Anadolu; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden olanların ise Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinden olan öğretmen adaylarına göre daha fazla özgeciliğe önem verdikleri görülmektedir.

Sonuç:

Farklı değişkenlere göre Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adaylarının Orhun yazıtlarında yer alan toplumsal değerlere verdikleri önem düzeyinin araştırıldığı bu çalışmada değişken ayrımı olmaksızın öğretmen adaylarının değerleri büyük ölçüde önemli gördükleri tespit edilmiştir. Öğretmen adayları tarafından en önemli görülen değer *adalet* iken, *sanat ve özgecilik* değerlerinin ise diğerlerine göre daha az önemli algılandığı tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre değerlere ilişkin görüşleri incelendiğinde ise *vatan toprağını kutsal sayma, barış ve uyum içinde bir arada yaşama, sadakat, bilgelik, çalışkanlık, büyüklerin sözlerine itibar etme* değerlerine kız öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Diğer değerlere ilişkin istatistiksel olarak herhangi bir tespit yapılmamıştır. Kız ve erkek öğretmen adaylarının değerlere ilişkin önem sıralamaları arasında pozitif anlamda yüksek bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada farklı bölgelerden olma ile değerlere ilişkin görüşler arasındaki farklılaşmalar da incelenmiştir. Bölgeler arası farklılaşmanın sadece çalışkanlık ve özgecilik değerlerinde olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Achard, P., (1993), *Dilsel Toplumbilim*, Çev.: D. Kırımsoy, İstanbul.
- Alyılmaz, C., (2005), *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*, Kurmay Yayınları, Ankara.
- Barutcu Özönder, S., (1999), "Türkler Ne Zaman Bir Millet idi? I. Ortak Bir Köken Mitleri Vardı: Bir Dişi-Kurttan Türemişlerdi", *KÖK Araştırmalar*, I/2, Güz 1999, Ankara, 65-92.
- Develi, H., (2006), *Dil Doktoru*, 3F Yayınevi, İstanbul.
- Genç, R., (1999), "Kâşgarlı'dan Anadolu'ya Uzanan Kültür Değerlerimiz, *Dîvânu Lugâti't Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara, s. 7-9.
- Gökberk, M., (1997), *Değişen Dünya Değişen Dil*, İstanbul.
- Gündüzöz, S., (2005), "Arapçada Kültür-Dil İlişkisi: Arapça'nın Yapılanması ve Algılanmasında Etkili Öğeler, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi V*, S. 2, s. 215-229.
- Güvenç, B., (1979), *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kaptan, S., (1995), *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara, s. 59-72.
- Karaağaç, G., (2002), *Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Nirun, N.- ÖZÖNDER, C., (1990), "Türk Sosyo Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler, *Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, s. 251-264.
- Tekin, T., (1995), *Orhon Yazıtları*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Tekin, T., (1994), *Tunyukuk Yazıtı*, Simurg Yayınları, İstanbul.